

MAANDBLAD VOOR ACCOUNTANCY EN BEDRIJFSHUISHOUDKUNDE

ONDER REDACTIE VAN: R. A. DIJKER, G. P. J. HOGEWEG, PROF. TH. LIMPERG JR., A. NIERHOFF EN H. R. REDER.

RUBRIEK REDACTEUREN: EXAMEN-VRAAGSTUKKEN: Drs. ABR. MEY EN Drs. J. PAARDEKOOPEL — LITERATUUR: M. M. DEEN JR. EN Drs. A. ROBLES
BESLECHTE GESCHILLEN: Mr. P. J. DE KANTER — UIT DE FINANCIËLE HUISHOUDING DER OVERHEID: J. H. TEXTOR — UIT HET BUITEN-
LAND: W. BEIJDERWELLEN, J. E. ERDMAN, C. A. HUYSMAN EN A. M. VAN RIETSCHOTEN — EFFICIËNTIE: C. A. BLAZER EN L. POLAK
— REPERTORIUM VAN TIJDSCHRIFT LITERATUUR: Mejr. Dr. R. PHILIPS, Drs. G. L. GROENEVELD J. P. DE HAAN EN J. C. SPANGENBERG —

MEDEWERKERS: PROF. Mr. Dr. H. W. C. BORDEWIJK, J. P. CROIN, Mr. P. J. DAM, E. VAN DIEN, W. H. ELLES, G. W. FRESE, PROF. Dr. Ir.
— J. GOUDRIAAN JR., S. KONIJN, JAMES POLAK, PROF. Dr. N. J. POLAK, J. E. SPINOSA CATTELA, Dr. A. STERNHEIM —

SECRETARIS DER REDACTIE - C. VERWEY
TESSELSCHADESTR. 15 - AMSTERDAM, TEL. 82444

UITGEVER: J. MUUSSES — PURMEREND
TELEFOON 77 — GIRO No. 15062

DE COPIE VAN INGEZONDEN BIJDAGEN WORDT NIET TERUGGE-
GEVEN. - NADruk IS GEORLOOFD. ZOO DE BRON WORDT GE-
NOEMD. - BOEKEN TER RECENSIE EN ALLE ANDERE STUKKEN
VOOR DE REDACTIE ZENDE MEN AAN DEN SECRETARIS. —

VERSCHEIJNT MAANDELIJKS, BEHALVE IN DE MAAND AUGUSTUS.
ABONNEMENT PER JAAR F 10.—, FRANCO PER POST F 10.24. BUITEN-
LAND F 10.60. MEN ABONNEERT ZICH VOOR DEN GEHEELEN
JAARGANG —

INHOUD

Van de Redactietafel	Blz.	97
Beschouwingen naar aanleiding van Dr. F. Schmidt: Die organische Tageswertbilanz (dritte durchgeschene und erweiterte Auflage). 1929	„	97
door Prof. Dr. M. J. H. Cobbenhagen		
Het jubileum van „The institute of chartered accountants in England and Wales”	„	103
door E. van Dien		
Overzicht van referaten uitgebracht op het Accountantscongres New York 1929 (Slot)	„	104
door C. Sauer		
Lastige gevallen	„	107
Examenvraagstukken	„	107
Red.: Drs. Abr. Mey en Drs. J. Paardekooper		
Uiteenzetting van principiele fouten in kostprijsadministratie van fabriek met Serieproductie (tafelzilverimitatie) en van hoofdlijnen voor doeltreffende kostprijsadministratie in de fabriek — Inrichting administratieve organisatie met het oog op een reclame door beschikbaarstelling van geschenken		
Vragenbus	„	109
Boekbeoordeeling	„	109
Beknopte Belastinggids van M. J. H. Smeets en J. H. Meihuizen, door A. N.		
Repertorium van tijdschrift-literatuur op het gebied van Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde	„	110
Ontvangen boekwerken	„	112

VAN DE REDACTIETAFEL

Wij brengen den lezers in herinnering, dat voor de maand Augustus geen nummer zal verschijnen.

BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN: Dr. F. SCHMIDT: DIE ORGANISCHE TAGESWERTBILANZ (dritte durchgeschene und erweiterte auflage). 1929

Oorspronkelijk in de wereld gekomen als een aflevering in de serie „Betriebs- und Finanzwirtschaftliche Forschungen” is dit boek in deze derde uitgave uitgegroeid tot een omvangrijk werk. In ons land heeft de theorie van prof. Schmidt ruime bekendheid gekregen, doordat van Overeem reeds in 1924, nog geen drie jaren na de verschijning van Schmidt's eerste uitgave, het eerste deel van zijn leerboek over „Het financieewezen der onderneming” op Schmidt baseerde. Toch heeft die ruime verspreiding van de zgn. organische balanstheorie niet tot evenredige instemming geleid, misschien zelfs niet tot evenredige belangstelling in de kringen, die tot zelfstandig oordeelen bevoegd waren. Wanneer het althans anderen gegaan is als mij, dan is het eerste — min of meer afwijzende — standpunt meer intuïtief dan beredeneerd bepaald. Als één van de redenen daarvan mag gegolden hebben, wat Schmidt in de voorrede van deze derde uitgave deed schrijven: „Leider verhindert die berufliche Belastung der Betriebswirtschaftler gar zu häufig eine wirkliche Vertiefung in die Gedankengänge der Gegner”. Maar daarmee is toch niet alles verklaard. Wie een der twee voorgaande uitgaven leest en bij die lezing zijn bedenkingen neerschrijft, om daarna de overeenkomstige gedeelten der derde uitgave te lezen, zal het fragmentarische en nog niet geheel doordachte der vroegere uitgaven als een der oorzaken van misverstand aanwijzen. Verder heeft de objectieve beoordeeling geleden door het tijdstip van verschijning der eerste uitgave, den tijd der enorme geldontwaarding in Duitschland en den nadruk, dien de schrijver op dit verschijnsel legde, zoodat zijn theorie alleen voor dat tijdperk scheen te gelden en bij de critici dan ook alleen die aandacht vond, die men meende te moeten geven aan iets, dat slechts zeer in het voorbijgaan van beteekenis zou zijn. Weliswaar heeft de schrijver in den tweeden druk op de meer algemeene beteekenis zijner theorie gewezen, maar toch niet met zoo groot succes, of hij moest bij de derde uitgave de critici verzoeken „sich die Arbeit nicht durch die vielgehörte Bemerkung zu erleichtern, dass die Darlegungen sich auf Inflationsverhält-

nissen beziehen" (voorrede). Door den nadruk te sterk te leggen op *balans*- en dus *waardeerings*-theorie wogen de niet opgeloste praktische bezwaren zóó sterk, dat de principiele betekenis op den achtergrond werd gedrongen en het inzicht in de principiele waarde der beschouwingen niet tot zijn recht kon komen. Voor de balanswaardeering vond men b.v. voldoende leering in de ijzeren-voorraad-theorie van prof. *Volmer*, die door dezen reeds in 1916 was geïntroduceerd. In deze derde uitgave heeft *Schmidt* dan ook veel wijdere perspectieven voor zijn theorie niet enkel aangeduid, maar ook in details uitgeteekend, dan in den naam alleen wordt aangegeven. Maar daarenboven heeft hij, ongetwijfeld met handhaving van eigen winstberekenings-techniek, de vraagstelling op meer principieel terrein gebracht door de beoefenaars der bedrijfsleer uit te noodigen te trachten het met elkaar eens te worden over het wezenlijke onderscheid tussehen waardewijziging van het vermogen van maatschappij en bedrijven en winst en daarbij, als van latere en mindere orde, te laten rusten de wijze, waarop de principieel erkende correctie der resultatenrekening en calculatie het beste kan worden aangebracht.¹⁾ En bepaald als een aanwinst begroet ik de erkenning, dat de politiek van de vorming van stille reserves, behalve een middel van winst- en dividendnivellering, tegelijkertijd is een „Scheingewinn- und Scheinverlust-korrektur", waarmee op een, naar *Schmidt's* meening, niet volbewuste en daardoor tot fouten aanleiding gevende wijze, de praktijk schijnwinsten tracht te elimineeren.²⁾ En *Schmidt* concludeert dan ook, dat deze methode van vorming en gebruik van stille reserves kan worden gebezigd als bewuste correctiemethode, om de langs een of anderen weg berekende schijnwinsten en schijnverliezen uit de resultatenrekening te verwijderen.

Deze wijze van zien bewijst een beter inzicht in de verhouding tussehen het praktische bedrijfsleven en de bedrijfsleer, dan we in een deel der Duitsche litteratuur gewoon zijn.

Te veel hebben sommige bedrijfshuishoudkundigen zich beschouwd als wettenmakers en wetgevers van het bedrijfsleven, welke wetten zij opstelden van uit hun sterk aprioristisch systeem, met het gevolg, dat zij van het werkelijke bedrijfsleven vervreemdden. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de ondernemers successen behaalden door de zwaarste vergrijpen tegen de theorie, die hun werd aangeprekeet. De bedrijfshuishoudkundige geeft geen wetten, maar spoort op, welke beginselen en welke wettelijkheden in de praktijk, onbekend nog bij de practici zelf, aanwezig zijn. Daarom juist heeft de theorie iets te leeren aan de praktijk, wier casuïstische oplossing de theorie onderzoekt op het beginsel en waarbij, gelijk bij iedere casuïstiek, die meer op gevoel en aanpassing dan op beginsel en inzicht berust, de theorie inconsequenties en fouten ontdekt, waarvan de praktijk de gevolgen heeft gevoeld, maar de oorzaak niet achterhaald. De wetenschap moet in bescheidenheid leeren van het leven, om het geleerde, geordend naar de wetten van oorzaak en gevolg en naar sanctioneel verband, en aldus gezuiverd en verhelderd, weer door geven aan de praktijk.

Wanneer ik nog verder naar oorzaken zoek ter verklaring van den geringen aanhang, die *Schmidt* in ons land heeft gevonden, dan is er wellicht ook een te vinden in het feit, dat zijn reproductiewaarde-theorie reminiscenties wekte aan de reproductiekostentheorie uit de algemeene economie. Naar ik meen, impliceert de waardeering volgens den marktprijs, die zou moeten worden gegeven, om een goed opnieuw te kunnen aanschaffen, niet de aanvaarding der reproductiekostentheorie en, voorzover ik zie, geeft *Schmidt* tot deze vercenzelving ook geen aanleiding. Op de objectie kan men met *Kovero*, die in een in 1912 verschenen boek op gronden, die hier niet ter zake doen,

een waardeering voorstaat, die in de *Schmidt'sche* terminologie zou heeten: Tagesbeschaffungs- of Reproduktionswert der Bilanztages, antwoorden, dat het niet gaat om een analyse van de prijsvorming, welke de reproductiekostentheorie bedoelt te geven, maar slechts om het uitkiezen van een der bestaande, gevormde marktprijzen.³⁾

Een laatste belangrijke oorzaak van het gebrek aan contact met den gedachtengang van *Schmidt*, zoek ik in de geheel nieuwe gedachten, die hij bracht op een moment, dat de geesten daarop nog niet voldoende waren voorbereid en tot wier verdediging meer doordachte en dieper gaande beschouwingen noodig waren, dan *Schmidt* daaraan wijdde. Ook in de hier besproken uitgave is m.i. de gedachte van de onderneming als een zelfstandige eenheid met eigen doelstelling, op haar beurt weer bepaald en opgenomen als een orgaan in het grooter maatschappelijk geheel, waarmee de onderneming in een levens-wisselwerking, die op de markt tot uiting komt, is verbonden, en de met deze annexe gedachte van een natuurnoodzakelijke streving tot eigen instandhouding en eventueel uitbreiding ter handhaving van haar positie ten opzichte van anderen en van het geheel, niet voldoende naar voren gebracht en geargumenteed. Het zou niet verwonderlijk zijn — het verschijnsel is vaker te constateeren — dat *Schmidt* zich op deze grondgedachte van zijn systeem niet tot de laatste diepten heeft bezonnen en deze niet tot haar laatste consequenties heeft doorgedacht. Aanwijzingen zijn daarvoor te vinden in zijn opvattingen over het vreemde kapitaal in de onderneming en in zijn beschouwingen over de reproductie der onderneming ter handhaving harer relatieve positie. En toch is die bezinning absoluut noodzakelijk om definitief de kernvraag te kunnen beantwoorden: wat is overschot, wat is de werkelijke winst? Hiermee zijn we in den kern van de vraag en aan het aanknooppingspunt voor een critische beschouwing, waarbij ik echter gaarne reeds vooraf mijn groote waardeering betuig voor deze belangrijke wetenschappelijke prestatie.

Ik neem aan, dat ik bij den lezer bekend mag veronderstellen, dat het uitgangspunt van *Schmidt* is de kritiek op die wijze van winstealculation, die, zonder rekening te houden met de koopkrachtverandering van het geld, den oorspronkelijken aanschaffingsprijs vergelijkt met de geldopbrengst bij verkoop. Door de beeritiseerde methode te volgen werden in den inflatietijd winsten geëcalculeerd, die alleen in schijn aanwezig waren, en worden ook in normale tijden schijnwinsten en schijnverliezen berekend, waar in werkelijkheid van winst of verlies geen sprake is. Voor de onderneming, die zich op haar resultaten oriënteeren moet, is de hier opgeworpen kwestie wel van zeer essentieel belang, afgezien nog van het feit, dat bij de winstverdeling met den belastingheffer, die naar een geestig woord van *Schmidt*, stille vennoot is in elke onderneming, het aan komt op een juiste bepaling van wat winst is. Voor de maatschappij is de juiste winst-bepaling al niet minder van belang nu *Schmidt* op, naar ik meen, zeer goede gronden heeft aange-toond, dat de foutieve resultaat-berekening één der oorzaken is van overdreven conjunctuur-schommelingen met al haar nadeelen. *Schmidt* gaat zelfs zóó ver om dezen „Rechenfehler" de eenige oorzaak te noemen van de specifieke industriële conjunctuurbeweging. Ook wanneer men meent, dat het conjunctuuronderzoek nog niet ver genoeg gevorderd is, om zóó beslist de oorzaak te kunnen aanwijzen, moeten *Schmidt's* uiteenzettingen omtrent den invloed van niet genoeg onderscheiden

¹⁾ F. Schmidt: Die Organische Tageswertbilanz p. 294/295.

²⁾ o. c. p. 320.

³⁾ Dr. Ilmari Kovero: Die Bewertung der Vermögensgegenstände in den Jahresbilanzen der privaten Unternehmungen. 1912. Aangezien ik citeer uit een vóór jaren samengesteld excerpt, kan ik de pagineering niet aangeven.

en niet geëlimineerde schijnwinsten en schijnverliezen toch genoemd worden als een zeer waardevolle bijdrage tot de conjunctuur- en erisisleer.⁴⁾ Ik noem deze bijdrage waardevol om haar kwaliteit niet alleen, maar ook reeds om het bloote feit van de poging om van uit de bedrijfsleer de grondslagen te leggen voor een veel scherper, veel vollediger, veel fijner vertakte sociale economie.⁵⁾ In Duitschland, waar het „betriebswirtschaftliches” en het „volkswirtschaftliches Denken” tot de onverzoenlijken tegenstellingen schijnen te worden gerekend, zijn de economie-beoefenaars niet altijd vriendelijk gestemd tegenover deze pogingen der bedrijfshuishoudkundigen. *Schmalenbach* heeft dat ondervonden na zijn bekende rede over „Die Betriebswirtschaftslehre an der Schwelle der neuen Wirtschaftsverfassung” en *Schmidt* is ook reeds terecht gewezen over „die gefährliche Art”, waarop hij stelling heeft genomen ten opzichte van het sociaal-economisch conjunctuurvraagstuk.⁶⁾

Het ook door mij niet ontkende gevaar, waaraan noch *Schmalenbach* noch *Schmidt* op verschillende punten ontkomen zijn, dat de conclusies op sociaal-economisch gebied verder getrokken worden, dan waartoe de bedrijfseconomische praemissen recht geven, acht ik echter geen reden om de praemissen als waardevol materiaal voor de economie niet dankbaar te aanvaarden. Bij twee zoo nauw verwante vakken moet men niet al te bevreesd zijn voor overschrijding der overigens zeer vage grenzen.

Terugkeerend tot de beteekenis, die een juiste winst calculatie heeft voor de onderneming, herhaal ik, dat voor de definieering van wat schijnwinst is, beslissend is het antwoord, dat men geeft op de vraag: wat is winst? Het antwoord op deze vraag hangt af van de opvatting, die men heeft van de onderneming. Wanneer men geen essentieel verschil ziet tusschen de onderneming en de op zich zelf staande, voor richting-wijziging gemakkelijk vatbare, niet in een gesloten systematisch geheel opgenomen werkzaamheid, wier doelstelling enkelvoudig is en onmiddellijk bestaat in de verschaffing van levensonderhoud aan den persoon, die deze werkzaamheid verricht, dan is de winst niets anders dan het verschil tusschen de geldsom, die voor de verkrijging van het goed noodig was en de geldsom, die bij verkoop wordt verkregen. De formule $G - W = G$ gaat dan volkomen op.

Wanneer men echter de onderneming ziet als een zelfstandige eenheid met eigen leven en eigen wetten, in principe duurzaam van aard, opgebouwd in een gesloten systeem, waarin de eens georiënteerde en vastgelegde arbeids- en kapitaalprestaties niet willekeurig of gemakkelijk kunnen worden gewijzigd of anders gericht, dan wordt de inhoud van het winstbegrip essentieel anders. De onderneming heeft dan niet een enkelvoudig, maar een dubbel doel n.l. het naaste of onmiddellijke ondernemingsdoel en het laatste of middellijke ondernemingsdoel. Het naaste of onmiddellijke kan geen ander zijn dan het doel van elke zelfstandigheid n.l. eigen instandhouding en ontwikkeling; het laatste of middellijke doel, ten opzichte van hetwelk het naaste doel als middel is geordend, is de voorziening in de op geld waardeerbare behoeften der gemeenschap, waaronder zoowel begrepen zijn de in de onderneming vereenigde personen — leider, kapitaalverschaffers, arbeiders — als de velen daarbuiten.⁷⁾

Bij deze „onmittelbar nur am eigenen Lebensinteresse orientierten Einheiten”⁸⁾ krijgt het winstbegrip het karakter van de geldsom, die in principe tot uitkeering aan de winstgerechtigden wordt bestemd en aan deze ter vrije autonome besteding kan worden overgelaten.

In deze gedachtenlijn nu past logisch-consequent de gedachte, dat als winst alleen kan worden beschouwd de geldsom, die overblijft, nadat de onderneming in haar relatieve positie in de maatschappij is behouden. *Schmidt* heeft, zooals gezegd, de zelfstandige onderneming als den noodzakelijken achtergrond zijner beschouwingen niet voldoende voorzien, legt dientengevolge minder den nadruk op de zelfstandigheid en hare consequenties dan op de organische inpassing in het maatschappelijk kader en komt aldus tot niet geheel juiste conclusies.

De gedachte, dat de maatschappij een organisme is en dat in dat organisch geheel de onderneming een orgaan is voor de maatschappelijke behoeftenbevrediging is niet nieuw. De vraag is of en, zoo ja, in hoeverre deze plaats van de onderneming in de maatschappij van invloed is of moet zijn bij de waardeering der balansposten en de bepaling van de winst. De gedachte: „de onderneming, orgaan der maatschappelijke behoeftenbevrediging” behoort tot de algemeen economische orde. Zoodra men in en van uit deze orde, zoodra men m.a.w. met het oog op haar maatschappelijke productiviteit, met het oog op haar bijdrage, in wat *Marshall* en *Pigou* noemen het „social dividend”, of het „social net product” de onderneming en haar samenstellende deelen beoordeelt en waardeert, is de genoemde gedachte, die samenvalt met hetgeen ik in het voorgaande het laatste ondernemingsdoel noemde, de eenig juiste maatstaf. Maar deze voor den econoom geldende maatstaf is niet primair de maatstaf voor den ondernemer of den bedrijfshuishoudkundige, die primair met het naaste doel der onderneming te maken hebben en eerst in de tweede instantie met het laatste doel. Naar een zeer juist woord van prof. *F. de Vries*⁹⁾ moet de vraag, of de onderneming of combinaties van ondernemingen bijgedragen hebben tot de volkswelvaart — het algemeen economisch standpunt — beantwoord worden van uit de taak, die zij in de maatschappij vervullen. Van uit het algemeen economisch standpunt is de winst een leiddraad om in het productieproces bepaalde doeleinden te bereiken: zij is echter niet zelf doel en derhalve ook niet de maatstaf om te beoordeelen, of een onderneming maatschappelijk goed is of niet.

Wanneer ik zeg, dat van bedrijfshuishoudkundig standpunt alleen het naaste ondernemingsdoel, het objectieve winststreven, van beteekenis is, dan erken ik daarnaast, dat in een bijzonder geval, het nastreven van dit doel ongeoorloofd kan zijn op grond van nadeel, dat wordt toegebracht aan de volkswelvaart (ter beoordeeling van de economie) of aan hogere geestelijke waarden (ter beoordeeling van de ethica).

Het naaste doel, dat gericht is op instandhouding en ontwikkeling van de eigen zelfstandigheid, betitelde ik als het objectieve winststreven, het objectieve, in de natuur der onderneming gelegen streven naar overschot, naar ondernemingswinst ter onderscheiding van het private winststreven, dat een verdeelingskwestie is en als zoodanig een prikkel voor de winstgerechtigden om naar best vermogen mee te werken het overschot en daarmee het voor uitkeering beschikbaar komende gedeelte zoo groot mogelijk te maken. Rentabiliteit is het naaste, het huishoudelijke doel van de onderneming.

In dit verband kan nog opgemerkt worden, dat *Schmidt* in

⁸⁾ Zie Hwb. d. Stw. 4e druk VIII Band 1928 het opstel van *Schumpeter* s.v. *Unternehmer*, en Dr. *Herbert von Beckerath*: *Der moderne Industrialismus* 1930 p. 47.

⁹⁾ Zie het verslag van de algemeene vergadering van de vereeniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek 1928 p. 44.

⁴⁾ o. c. p. 295—320.

⁵⁾ Prof. Dr. Ir. *J. Goudriaan* in zijn praeadvies op den achttienden accountantsdag, 1927.

⁶⁾ Zie a.a. *George Halm*: *Die Konkurrenz* 1929 en *Ludwig Mises*: *Kritik des Interventionismus*, 1929.

⁷⁾ Zie voor de uitwerking en argumenteering dezer gedachten *mijn*: *De verantwoordelijkheid in de onderneming* 1927, p. 21 vgl. en *mijn*: *Beschouwingen naar aanleiding van M. van Overeem*: *Het Financie-wezen van de onderneming* I 3e druk, Maandblad voor het Boekhouden December 1928 p. 101 vgl.

deze nieuwe uitgave minder waarde blijkt te hechten aan de beklemtooning van het woord: organisch.¹⁰⁾ Zijn verklaring zal hopelijk een einde maken aan de toch wel zeer onlogische onderscheiding van een organische, statische en dynamische balansleer. Hij ziet blijkbaar het onjuiste in van de constructie eener tegenstelling tusschen organisch eenerzijds en statisch en dynamisch anderzijds. Organisch duidt op een toestand, op een verhouding van deelen tot een geheel: die verhouding is er of is er niet. Indien ze er is heeft men te maken met een gegeven werkelijkheid, waarvan men niet abstraheeren kan zonder het wezenlijke dier werkelijkheid geweld aan te doen. Is ze er niet, dan is het evenzeer een essentieele fout een dergelijke verhouding toch aan te nemen. Dynamisch en statisch duiden op beschouwingswijzen, die in de wetenschap naast elkaar worden gebruikt, om het object beter te kunnen bestudeeren. Hoe *Schmidt* er nu toe kan komen de door hem gevolgde beschouwingswijze dynamisch te noemen, begrijp ik niet. In de meeste hoofdstukken toch worden, al dan niet uitgesproken, statische veronderstellingen gemaakt. In dit tijdschrift heeft in een bespreking van het boek over het financieelwezen van *van Overeem* prof. *N. Polak* daarop reeds gewezen.¹¹⁾

Ook wanneer men onderschrijft — en wie doet dat niet? — dat voor een *volledig* inzicht in de onderneming noodig is deze niet geïsoleerd te beschouwen maar als „Glied der Gesamtwirtschaft“, dan volgt daaruit nog niet, dat naar het winstbegrip moet worden gezocht „vom Standpunkte der Unternehmung als Teil der Volkswirtschaft aus.“¹²⁾ Om het „social net product“ te bepalen, zooals de economie moet doen, is die beschouwingswijze inderdaad noodig, maar niet om het „trade net product“ vast te stellen, waarnaar de bedrijfsleer streeft en wat ook *Schmidt* wil. Wie een *volledig* inzicht wil hebben in de onderneming als maatschappelijk verschijnsel, zooals de economie en de ethica dit noodig hebben, moet inderdaad uitgaan van het laatste ondernemingsdoel, dat veel omvattender is, dan het naastste ondernemingsdoel.

Hoeveel kanten men van een onderzoeksobject heeft te bezien, hangt af van het doel der onderzoeking. Een medicus vraagt toch niet bij elke ziekte een volledige levensgeschiedenis van den patient en de doodsoorzaken van vader en moeder. Hier geldt, wat *Wieser* ten aanzien van de toerekeningsleer heeft gezegd, dat nl. alleen die kanten noodig zijn, die met het oog op het gegeven doel wezenlijk en beslissend zijn en dat toch ook in het strafproces de misdaad geen geïsoleerd verschijnsel is maar mede het gevolg van tal van omstandigheden en voorwaarden, terwijl het toch voor de beoordeling niet in elk geval noodig is deze allen tot in haar verste oorzaken te kennen.

Wanneer het doel derhalve is het bepalen van het ondernemingswinstbegrip, dan moet dit worden afgeleid uit het begrip onderneming, zooals deze object is van de bedrijfsleer. En de maatstaf, of we het juiste winstbegrip hebben, is dan, of het logisch beantwoordt aan het ondernemingsbegrip. Onjuist acht ik dan ook de uitspraak van *Schmidt*: „Ob wir aber diesen richtigen Gegenbegriff gewählt haben, werden wir nur daran erkennen können, dass wir untersuchen, ob es möglich ist, dass *alle* (cursivering van *Schmidt*) Unternehmungen in jeder in der Gesamtwirtschaft denkbaren Wirtschaftslage danach disponieren können, ohne irgendwie falsch orientiert zu werden.“¹³⁾ In dezen zin wordt niets minder gesuggereerd dan de oplossing van het moeilijkste en meest wezenlijke economische vraagstuk, dat zich bezig houdt met het zoeken naar een volledig bevredig-

gend en juist wijzend kompas bij de productie. Als de winst maar juist is berekend, dan is de orientatie gevonden, lezen we in die zinsnede. Deze gedachte is natuurlijk dezelfde, als welke haar uiting vond in de uitspraak: Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler, zooals de titel luidt van een ander boek van prof. *Schmidt*.

Hier is de fout gemaakt, dat de winst, die wel een leidraad is van de richting der productie in de maatschappij, toch niet de eenige is. Winst immers, als resultaat van voorafgegaane transacties, kan zonder verdere interpretatie alleen iets zeggen over het verleden, terwijl de gewenschte orientering op de toekomst betrekking heeft. De winst moet, om richtinggeefster te kunnen zijn, worden geanalyseerd, onderzocht op de voorwaarden, die haar ontstaan hebben beïnvloed: er moet worden nagegaan, in hoeverre die voorwaarden in de toekomst dezelfde of andere zullen zijn, kortom zonder marktanalyse is de winst een zeer onbetrouwbare wegwijzer. Niet juist is dan ook weer de uitspraak op een andere plaats: „Ob man es (d.i. hetzelfde product) tatsächlich wieder herstellen soll, kann man dann an dem Überschuss ablesen, den man über die so (d.i. volgens de zgn. organische balanstheorie) ermittelten Kosten hinaus erzielt.“¹⁴⁾ Onjuist is ook de daaropvolgende zin: „Ist er gering oder gar negativ, so wird man mit Vorteil den erzielten Geldbetrag anderer Produktion widmen“, want er kunnen en er zullen in een dynamische maatschappij in de factoren, die het resultaat van het verleden hebben bepaald, wijzigingen optreden, die redelijkerwijze een houding zullen dicteeren, die de tegenovergestelde kan zijn van die, welke de schrijver zich denkt. Hier, midden in het kernpunt van de theorie, wreekt zich de statische zienswijze en misschien ook het onvoldoende rekening houden met de resultaten van de algemeene economie.

Wanneer men nu in het oog vat, op welke wijze *Schmidt* de juiste winst bepaalt nl. als het verschil tusschen de geldopbrengst bij den omzet en de geldsom, die noodig zou zijn om op dien dag het product te reproduceeren, dan rijzen nog meer bezwaren. Het doel van die berekeningswijze is de „relative Werterhaltung der Unternehmung“, hetgeen dan beteekent: „dass sie proportional der Gestaltung der Durchschnittswerte und der Durchschnittsproduktivität in der Gesamtwirtschaft erhalten werden soll.“¹⁵⁾ Ofsehoon in geld gerekend wordt, komt deze handelwijze neer op de vervanging van de formule: $G - W - G$ door $W - G - W$, zooals de schrijver zelf naar voren brengt.¹⁶⁾ Wanneer ik goed heb toegezien, berust deze formulering op een niet voldoende onderscheiden tusschen bedrijf en onderneming. In deze meening word ik versterkt door het feit, dat de schrijver de tweede formule laat gelden voor handel en industrie en de eerste van toepassing acht op den speculatieven omzet.¹⁷⁾

De verhouding van onderneming en bedrijf zie ik als volgt. De onderneming is het economische subject, de economische drager van de technische organisatie van arbeid en kapitaal, die het bedrijf is. Het bedrijf is gericht op de voortbrenging van goederen en diensten, die krachtens hun physieken aard (hetgeen niet hetzelfde is als economisch) geschikt zijn, om behoeften, afgezien van het feit, of deze er zijn of zullen komen, te bevredigen. De onderneming richt door haar organen, na min of meer tastend onderzoek of beredeneerde marktanalyse, de bedrijfsactiviteit met als doel de winstvorming. Men zou kunnen zeggen, dat het bedrijf als zoodanig ziet naar de objectieve gebruikswaarde, de onderneming naar de ruilwaarde. Het specifieke bedrijfsproces verloopt nu volgens de formule $W - G - W$,

¹⁰⁾ o. c. p. 43.

¹¹⁾ Zie aflevering October 1924 p. 174 2e kolom.

¹²⁾ o. c. p. 49—50.

¹³⁾ o. c. p. 50.

¹⁴⁾ o. c. p. 135.

¹⁵⁾ o. c. p. 133.

¹⁶⁾ o. c. p. 50.

¹⁷⁾ o. c. p. 51—53.

het ondernemingsproces volgens de formule $G-W-G$. En aangezien een bedrijf, dat gedragen, geleid en beheerscht wordt door de onderneming, te staan komt onder de ondernemings sfeer, zal die eenheid van bedrijf en onderneming, die we, naar het karakter-bepalende deel, onderneming noemen, beheerscht worden door het verloop: $G-W-G$. *Polak* heeft in zijn reeds aangehaald artikel de omloop $W-G-W$ uit de mentaliteit van de inflatieperiode willen verklaren. Afgezien nog van het feit, dat *Schmidt* zijn gedachten niet wil gebonden zien aan het inflatieverschijnsel, heeft *Polak's* formule een geheel anderen zin, dan *Schmidt* bedoelt. Bij *Polak* beteekent ze: productiegoederen — geld — consumptiegoederen voor den ondernemer, bij *Schmidt* beteekenen beide W 's productiegoederen.¹⁸⁾

Wil men aan de *Schmidtse* opvatting recht doen, dan moet, geloof ik, de door mij gegeven interpretatie worden aanvaard. Indien ik van deze meening mag uitgaan, dan beteekent „relative Werterhaltung der Unternehmung” eigenlijk de relatieve instandhouding van het bedrijf, hetgeen *Polak* ook erkent, al verklaart hij het op een andere, alweer aan een inflatietijd eigen, wijze. Instandhouding van het bedrijf — men lette weer op den statischen gedachtengang — kan in een dynamische maatschappij toch nooit ondernemingsdoel zijn en dus ook geen maatstaf om winst te bepalen. Ondernemingsdoel is ondernemingshandhaving en ondernemingsuitbreiding, als het kan met hetzelfde bedrijf, maar als het moet, met totale wijziging van het bedrijf. Dat voor de doorzetting van een dergelijke verandering een bijzondere ondernemersduif noodig is en dat de enorme vastgelegde kapitalen in het huidige grootbedrijf een wijziging zeer bemoeilijken, is wel een groote hinderpaal in het nastreven van het ondernemingsdoel, maar verandert het doel zelf niet.

De basis van de leer van *Schmidt*, dat nl. in de ondernemingen van den handel en industrie de omloop zou zijn volgens de formule $W-G-W$, acht ik dan ook niet te aanvaarden. En aangezien de verdere beschouwingen over de beteekenis van de relatieve instandhouding op deze, onjuist geachte, basis berusten, ga ik deze voorbij, om nog stil te staan bij een ander, in het voorgaande niet opgesloten, bezwaar.

In het bovenstaande is reeds gezegd, dat de winstbeeijfering de zoo belangrijke beteekenis heeft om de juistheid of onjuistheid van het in het verleden gevoerde beheer aan te toonen, om te laten zien, of arbeid en kapitaal in de, naar omstandigheden, meest rendabele richting zijn besteed. Voor den ondernemer-leider, die verantwoording heeft af te leggen van het gevoerde beheeren voor de belanghebbenden bij zijn beleid is het natuurlijk van zeer uitnemend belang, dat deze resultaatseculatie geschiedt op de juiste wijze.

Bij nader onderzoek blijkt nu, dat de door *Schmidt* voorgestane winstberekeningswijze aan dezen eisch niet voldoet. Wat is immers de consequentie van zijn opvatting, dat en voor de berekening van de afzonderlijke winst op elke transactie en voor de berekening van de totale winst aan het einde van het jaar als winst moet worden beschouwd „was über den Tagesbeschaffungswert der Kostenteile hinaus erzielt wird?”¹⁹⁾ Deze vraag zal nu worden beantwoord.

Nemen we A (aanschaffingsprijs) als de werkelijk in het verleden bestede kosten ter verkrijging van het product, V (verkoopprijs) als de geldopbrengst op den dag van den omzet, de dag „an dem ein fertiges, marktreifes Gut Geld wird”,²⁰⁾ terwijl het verschil tussehen A en den geldprijs, waarvoor de kos-

tenbestanddeelen op den omzetdag opnieuw zouden kunnen worden verkregen (reproductieprijs) door d (differentie) wordt aangeduid, zoodat de reproductieprijs zal zijn $A + d$ of $A - d$ en, in het geval dat d nul is, A .

We onderscheiden derhalve drie gevallen:

Aanschaffingsprijs	Verkoopprijs	Reproductieprijs
I A	V	A
II A	V	$A + d$
III A	V	$A - d$

Evenals elke prijs zal de reproductieprijs het resultaat zijn van verhoudingen bij de goederen en bij het geld gelegen, zoodat de in een dynamische maatschappij optredende verschillen tussehen aanschaffingsprijs en reproductieprijs, veroorzaakt zijn door verhoudingen-wijziging bij de goederen of bij het geld of bij beiden. Zijn aanschaffingsprijs en reproductieprijs gelijk (geval I), dan kan deze situatie het gevolg zijn van het feit, dat de verhoudingen aan geld- en goederenkant op beide tijdstippen (dag van aanschaffing — dag van omzet) gelijk waren, maar ze kan ook het resultaat zijn hiervan, dat de invloed van een wijziging aan den eenen kant wordt opgeheven door den tegenwerkenden invloed van een wijziging aan den anderen kant.

In elk der genoemde gevallen moet nu worden onderscheiden:

a. wijziging in den prijs, veroorzaakt door verandering in de geldverhoudingen (vergrooting of verkleining van de geldruimte).

b. wijziging in den prijs, veroorzaakt door verandering in de productie- en marktverhoudingen van het goed.

Voor de beoordeeling van het beheer van den ondernemer uit het behaalde resultaat is deze onderscheiding van *wezenlijk* belang. Immers tot de wezenlijke taak van den ondernemer in handel en industrie behoort inzicht in en beoordeeling van de productie- en marktverhouding, het vooruitzien van de ontwikkeling dier verhoudingen, voorzover mogelijk beïnvloeding der verhoudingen in voor de onderneming gunstigen zin en het kiezen van de juiste marktpositie op het juiste moment. Deze taak is zoo essentieel ondernemerstaak, dat de ondernemer haar niet geheel of gedeeltelijk kan overdragen, zonder aan eigen wezen in te boeten.

De uit wijziging in de geldverhoudingen voorkomende vragen, die wel wezenlijk moeten opgenomen worden in de beschrijvingslijst van de taak van den ondernemer in de bankwereld, liggen niet binnen de essentieele taak van den ondernemer in handel en industrie. Wanneer deze wijziging dan ook voor den ondernemer goed waarneembaar is, bijv. wanneer ze de groteske en schrikbarende vormen aanneemt, die uit den inflatietijd bekend zijn, dan zien we de meest karakteristieke ondernemers in handel en industrie, die *Sombart*²¹⁾ captains of industry en business men noemt, op de vlucht slaan als voor een natuurramp — de vlucht voor het geld —, terwijl de corporation financier hoogfeest viert in zijn beursmanipulaties. En ook in meer normale tijden zien we de gekende en gevreesde geldwaarde-risico's in den regel zorgvuldig afgeschoven op de bank of beurs. Het resultaat van het gevoerde beheer over de onderneming wenscht men niet vertroebeld te zien door de toevallige, voor den ondernemer onoverzichtelijke en onberekenbare en buiten de ondernemings sfeer gelegen valutashommelingen.²²⁾

Zooals we zagen, wenscht ook *Schmidt*, zij het om andere,

¹⁸⁾ Als de oorzaak van *Polak's* zienswijze heb ik in mijn reeds geciteerd artikel in het M. v. h. B. aangewezen het niet onderscheiden tussehen het naaste en het laatste doel van de onderneming.

¹⁹⁾ o. c. p. 265.

²⁰⁾ o. c. p. 66.

²¹⁾ *Werner Sombart*: Das Wirtschaftsleben im Zeitalter des Hochkapitalismus I p. 15—16.

²²⁾ De typische industrieel gaat dikwijls nog verder en schuift ook nog de prijschommelingen van de grondstoffen op de termijnmarkt af.

reeds besproken en becritiseerde redenen, de uitschakeling van den invloed der geldontwaarding op de resultatenrekening, ook in niet-inflationistische tijden. En nu, aangenomen dat de bepaling en de uitschakeling van den invloed der wijziging in de geldverhouding op den prijs mogelijk is, dan zou de methode, die *Schmidt* volgt, een resultaatcijfer produceeren, dat ongeacht is, om daaruit de juistheid van het beheer te beoordeelen. Beschouwen we ten bewijze de drie gevallen.

Geval I: Het resultaat is, zoowel bij gebruik van den aanschaffingsprijs als bij gebruik van den reproductieprijs gelijk: $V - A$.

Geval II: Bij winstberekening volgens de methode van *Schmidt* is de uitkomst: $V - (A + d)$; bij gebruik van den aanschaffingsprijs is de uitkomst $V - A$. Bij de eerste methode is de winst kleiner of het verlies groter dan bij de tweede methode, omdat de reproductieprijs hoger is dan de aanschaffingsprijs.

a. Is deze prijsstijging het gevolg van oorzaken bij het geld gelegen, dan wordt het resultaat gedrukt door een oorzaak, die buiten het beheer staat en door wier opneming in de berekening het zuivere oordeel over de gevoerde leiding wordt belemmerd.

b. Is deze prijsstijging het gevolg van oorzaken aan den goederenkant gelegen, dan blijkt uit de vergelijking van aanschaffingsprijs en reproductieprijs, dat de ondernemer op een goed moment de voorraden heeft ingekocht, terwijl, als een eigenaardige demonstratie van het goede beleid, de winst minder is, dan wanneer de berekening had plaats gehad op basis van den werkelijken, op het goed uitgekozen inkoop-moment bestaanden aanschaffingsprijs. In zooverre het inkomen van den ondernemer van de winst afhangt, wordt hij voor zijn goed beleid gestraft met een kleiner inkomen.

Geval III: Bij gebruik van den reproductieprijs is de uitkomst $V - (A - d)$ in plaats van $V - A$. De winst is derhalve groter of het verlies kleiner bij de eerste methode dan bij de tweede, omdat de reproductieprijs lager is dan de aanschaffingsprijs.

a. Is deze prijsdaling tussehen dag van aanschaffing en dag van omzet het gevolg van oorzaken bij het geld gelegen, dan is het resultaat omhoog geheven door een oorzaak, die buiten het beheer staat en wier opneming in de berekening het zuivere oordeel over de gevoerde leiding in den weg staat.

b. Is deze prijsdaling het gevolg van oorzaken bij de goederen gelegen, dan blijkt de aankoop der voorraden niet op het juiste moment te zijn geschied, terwijl toch de winst hoger is, dan wanneer de werkelijke aanschaffingsprijs, die op het niet goed gekozen moment gold, vergeleken was met den verkoopprijs. En voor deze minder juiste leiding krijgt de ondernemer, voorzoover zijn inkomen op de winst steunt, een groter inkomen, dan hij bij de andere berekeningswijze zou hebben gehad.

De reproductieprijs van den omzetdag moet, volgens *Schmidt*, tevens de basis zijn voor de vaststelling van den verkoopprijs van het product.²³⁾ Dit beteekent, dat alle prijsstijgingen onmiddellijk en geheel op de consumenten worden afgeschoven en dat alle prijsdalingen eveneens onmiddellijk en geheel aan de consumenten ten goede komen. De reden, die de schrijver geeft, is weer vermindering van berekening van schijnwinsten en schijnverliezen. Wanneer, redeneert hij, prijsstijging heeft plaats gehad in den tijd, die ligt tussehen den dag van aanschaffing en den omzetdag, en men berekent de winst op basis van den aanschaffingsprijs, dan is deze te hoog. Men beschouwt als inkomen wat eigenlijk vermogen is. Wordt deze schijnwinst uitgekeerd,

dan zal bij vernieuwing van den voorraad blijken, dat er kapitaal-tekort is in de onderneming. Kapitaal moet dan van buiten af worden aangetrokken. Hebben alle ondernemingen dezelfde fout gemaakt, dan zal plotseling een zeer sterke vraag naar kapitaal ontstaan met als gevolg opdrijving van den rentevoet. Verder wordt de ondernemer, die de schijnwinst voor echt houdt, er toe gebracht zijn bedrijf uit te breiden, ofschoon eerder het tegendeel moest geschieden. Wanneer nu het geval zich voordoet van prijsdaling tussehen dag van aanschaffing en dag van omzet, dan wordt te weinig winst berekend of zelfs verlies, terwijl er in werkelijkheid winst of hooger winst aanwezig is. Het gevolg is dan, dat inkomen als vermogen wordt beschouwd, waardoor te veel kapitaal in het bedrijf wordt gehouden, dat niet voldoende rendabel kan worden gemaakt, daarom naar de banken vloeit en de geldmarkt overvult, waardoor de rentevoet steeds geringer wordt.

In dit verband uit *Schmidt* dan ook de meening, waarop ik reeds vroeger zinspeelde: „dasz der typische Rechenfehler nominaler Unternehmungskalkulation die wichtigsten Motive für das liefert, was man allgemein mit Fehldisposition der Unternehmer bezeichnete, aber seiner Quelle nach bisher nicht erklären konnte“.²⁴⁾

Volledig is deze redeneering, die evenzeer optredende, tegenwerkende en neutraliseerende tendenties voorbijgaat, ongetwijfeld niet, maar ze brengt desniettemin een belangrijken kant van het economisch vraagstuk naar voren.

Doch bij de toepassing van de voorgestelde calculatiemethode doet zich voor den ondernemer de groote, wellicht onoverkomelijke en onoplosbare moeilijkheid voor, om uit te maken, hoeveel in de geëffectueerde prijswijziging moet worden toegeschreven aan oorzaken bij het geld gelegen en hoeveel aan oorzaken bij de goederen gelegen. De quantitatieve analyse van de prijsverschijnselen is nog te zeer in haar begin, om de mogelijkheid, dat deze moeilijkheid tot oplossing kan worden gebracht, te schatten.

Wanneer nu echter zonder meer elke prijsstijging en elke prijsdaling maar aan het geld wordt toegeschreven en de geldende reproductieprijs zonder nadere analyse als grondslag voor prijsbepaling wordt genomen, dan spruiten daaruit wellicht nog grotere economische nadeelen voort, dan men bedoelt te vermijden. Immers wanneer de handel, de tusschenschakel tussehen producent en consument, niet meer zijn functie vervult om de prijsverschommelingen uit oorzaken bij het goed gelegen op te vangen en deze pas geleidelijk en met geringe schommelingen op den consument over te dragen, dan wordt een met overleg en op basis van een begroting gevoerde huishouding van de grootste bevolkingsgroep met min of meer vaste inkomens tot een absolute onmogelijkheid. Dit ware niets minder dan een ramp. De consument heeft geen andere basis om het bestedingsschema van zijn inkomen op te stellen dan den prijs. Ontneemt men daaraan de relatieve vastheid, dan ontbreekt hem elke houvast. Juist door de prijsnivelleerende functie van den handel is er groote regelmaat in de inkomensbesteding, die weer een waardevolle basis geeft aan den producent, om de grootte der productie te regelen. Bij opheffing van die functie van den handel wordt de oriënterings-mogelijkheid voor den producent geringer en het gevaar, dat het aanbod niet past op de vraag, dat *Schmidt* zoo gaarne zag verdwijnen, doemt in een uiterst ernstigen vorm op.

Samenvattende hetgeen over de winst, de winstbepaling en de prijsbepaling is gezegd, meen ik deze vier stellingen te kunnen poneeren:

1. Aan het winstcijfer als zoodanig, d.i. zonder dat voldoende rekening is gehouden met zijn karakter van neerslag der in het verleden gelegen transacties, wordt door *Schmidt* te veel waarde toegekend als oriënteringsmiddel voor de toekomst.

²³⁾ o. c. p. 298 vlg.

²⁴⁾ o. c. p. 300.

2. De winst, berekend op de door *Schmidt* voorgestelde wijze, is ongeschikt als maatstaf voor de beoordeling van het door den ondernemer in de afgelopen periode gevoerde beleid.

3. De berekening van den verkoopprijs op basis van den reproductieprijs zet de huishouding van de consumenten met min of meer vaste inkomens op losse schroeven en ontnemt aan den ondernemer een waardevolle basis voor de vaststelling van de grootte der productie.

4. De consequente doorvoering van de beschouwing van de onderneming als zelfstandige eenheid leidt ten aanzien van het winstbegrip tot de opvatting, dat als winst moet worden beschouwd datgene, dat we tegenwoordig aanduiden met uitkeerbare winst, waarbij echter moet worden in het oog gehouden, dat voor de *begripsbepaling* de in de praktijk meebepalende factor der uitkeerbaarheid, de liquiditeit, moet worden uitgeschakeld, aangezien gebrek aan liquiditeit alleen momenteel de uitkeering verhindert, doch de principiele uitkeerbaarheid niet opheft. Deze laatste stelling beschouwe men als een voorloopige, die in het voorgaande nog niet voldoende is geargumentceerd en in haar consequenties bezien.

Ik zal deze beschouwing eindigen met enkele woorden over een ander speciaal punt.

Reeds eerder in dit opstel wees ik er op, dat de houding, die *Schmidt* aanneemt ten opzichte van het vreemde kapitaal in de onderneming, bewijst dat hij de consequentie van de opvatting der onderneming als een eigen zelfstandigheid, — „ein selbständiger Organismus“²⁵⁾ noemt hij haar — niet voldoende heeft door gedacht. Want hij zou dan niet handhaving der onderneming in haar relatieve positie hebben vereenzelvigd met handhaving van het eigen kapitaal der onderneming.²⁶⁾ Tot het zelfstandige organisme, dat gehandhaafd moet worden, behooren toch zeker alle organen, dus zoowel eigen als vreemd kapitaal. En terwijl *Schmidt* nu het eigen kapitaal tracht te beschermen tegen de geldwijzigingen en dit in de boekhouding tot uitdrukking brengt door zijn „Wertberichtigungskonto“, wordt het vreemde kapitaal aan de waardewijzigingen prijs gegeven. Waarom geldt de dwaze „Mark-ist-Mark“-theorie nu wel, als het obligatiehouders betreft? Alleen om het verschil in wettelijke positie tussehen aandeelhouders en obligatiehouders? Hoe weinig in de werkelijkheid van dit verschil nog terecht komt, kan men haast dagelijks constateeren. Het is reeds dikwijls gezegd: aandeelhouders en obligatiehouders komen steeds diechter bij elkaar. *Schmidt* is inderdaad niet verder gekomen, dan een poging om het kapitaal van aandeelhouders, in het algemeen het z.g.n. eigen kapitaal — in de opvatting van de zelfstandige onderneming, voor welke alle kapitaal even „eigen“ is, een onjuiste terminologie — in stand te houden. De moderne opvatting van ondernemer en diens positie tegenover de kapitaalverschaffers legt op den leider toch minstens even groote verantwoordelijkheid voor het vreemde als voor het eigen kapitaal.

Komende tot een conclusie, constateer ik, dat dit boek, hoeveel waardevolle gedachten het ook bevat, hoe zorgvuldig en systematisch het ook is opgebouwd, met hoeveel geduld en voorname eruditie de talrijke opgeworpen vragen zijn belicht, niet geworden is de definitieve, klaar overwogen stap in een nieuwe richting van de ontwikkeling van de leer van onderneming en bedrijf. In de wel niet consequent doorgevoerde, maar dan toch uitgesproken erkenning van de zelfstandigheid der onderneming ligt echter de hoopvolle aanzet in de richting, die ik als de nieuwe en toekomstige zie.

M. J. H. COBBENHAGEN

²⁵⁾ o. c. p. 28.

²⁶⁾ o. c. p. 93 vlg.

HET JUBILEUM VAN „THE INSTITUTE OF CHARTERED ACCOUNTANTS IN ENGLAND AND WALES“

Het zal wel een toevalligheid zijn, dat het feest van het 50-jarig bestaan van „The Institute“ ongeveer samenvalt met de enquête welke nu in Engeland wordt gehouden over de vraag of het systeem van register-accountants al dan niet moet worden ingevoerd. Maar wie eenig denkbeeld wil hebben van den invloed van het Institute op het zakenleven in Engeland, moet kennis nemen van de gegevens welke bij deze enquête zijn gepubliceerd.

De President van het Institute, de ook in ons land goed bekende *Sir William Plender Bl.*, die onlangs voor de Commissie uit de „Board of Trade“ omtrent de registratie werd gehoord, legde een staat over, waaruit bleek, dat voorzover uit officiële inlichtingen, uitgaande van het Beursbestuur, kon worden opgemaakt uit over 1929 gepubliceerde gegevens, de balansen van 5518 maatschappijen werden gecontroleerd¹⁾. Deze controle geschiedde bij 4971 maatschappijen, werkend met een kapitaal van bijna zes milliard Pond Sterling, door chartered accountants (waaronder Schotsche C. A., die dus geen leden van het Institute zijn). Bij nog 277 maatschappijen, werkend met bijna vierhonderd millioen Pond Sterling kapitaal, geschiedde de controle door firma's, waarbij chartered accountants waren betrokken, terwijl bij 270 maatschappijen met honderd veertig millioen Pond Sterling kapitaal de controle geschiedde door anderen.

In 1929 werden in Londen 290 prospectussen bij emissies uitgegeven; als auditors werden daarbij in 263 gevallen chartered accountants genoemd, terwijl van de overige 27 gevallen nog 13 auditors-firma's werden genoemd, waarvan chartered accountants leden waren.

Wie het aanzien wil beoordelen, dat de chartered accountant heeft in het maatschappelijk leven, beschouwe de lijsten van voornamen gasten aan de diners van het Institute. Bij het jubileum-diner, dat op 14 Mei in Guildhall te Londen werd gegeven, en waarbij 700 gasten aanzaten, werd het woord gevoerd door den Lord Chancellor (Directeur der Justitie, Voorzitter van het Hoogerhuis), terwijl de Minister van Justitie zich door ongesteldheid moest excuseren. Gasten, gekozen uit Parlement, de hogere Staatsambtenaarskringen en uit de beste milieus van Handel en Nijverheid, waren voorts aanwezig.

En wie wil weten wat het Institute in de 50 jaren van zijn bestaan overigens heeft bereikt, neme kennis van de navolgende gegevens:

Aantal leden in Mei 1930	9034
Vermogen op 31 December 1929	£ 126536-18/6
Bruto-inkomen in 1929	„ 33970-2/3

* *
*

De vijf vereenigingen, die in 1880 The Institute of Chartered Accountants in England and Wales vormden, hadden tezamen 638 leden. Van deze 638 personen zijn thans nog 38 in leven; de in ons land meest bekende van deze 38 is wel *F. W. Pixley*, die nog opgewekt en monter is en dien ik enkele weken geleden nog als tafelbuur had bij het „President's dinner“ van den Instituuts-voorzitter.

* *
*

Dat evenals in ons land vooral de tijd na den oorlog de groote

¹⁾ Het aantal in Engeland bestaande maatschappijen is natuurlijk veel grooter, maar hier worden slechts genoemd de maatschappijen, waarvan de namen der auditors bekend zijn.